

Відновлення родинної культури поколінь – основа подолання сучасної кризи сімейних відносин

У статті розкриваються проблеми відновлення родинної культури поколінь у сучасних умовах загострення кризи сім'ї, окреслюються структурні компоненти цієї інтегральної властивості, шляхи формування родинної культури особистості на сучасному етапі.

Ключові слова: родинна культура, структура родинної культури особистості, якості родинної культури особистості, педагогічна культура батьків, формування основ родинної культури особистості.

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах явної кризи сімейних відносин в Україні та світі, особливої ваги набувають спроби осмислити стратегію і тактику родинної культури поколінь, використання набутих прогресивного досвіду минулого у підготовці молоді до сімейного життя, формування основних засад родинної культури людини та суспільства. До значущості таких проблем відноситься й питання родинної культури поколінь у складних умовах трансформації суспільних відносин в Україні та світі.

Уявлення ж про такий прадавній і потужний культурний пласт, як родинна культура, батьківство, в архітектоніці сучасного культурологічного простору виражені вкрай фрагментарно. Неясність у визначенні змісту цих понять на початку третього тисячоліття є дивним, хоч б за таких обставин: 1) родинна культура поколінь стосується тих явищ життя, які продукуються на різнобічні її пласти і торкається буквально кожної людини; 2) батьківська культура – одна з провідних передумов повноцінного виховання дітей, що має значення не лише для окремої сім'ї, але й для країни в цілому (зокрема, в психології тема домінуючого впливу моделі батьківської сім'ї на особу достатньо розроблена і не викликає сумнівів); 3) інститут батьківства, сім'ї є базою будь-якої держави і варто визнати, що в нашій країні, як і у всьому світі, він зруйнований; 4) роль сім'ї у передачі наступним поколінням соціокультурного досвіду, у відтворенні ціннісно-смыслового простору національної культури, формуванні культури особистості людини є винятковою; 5) феномен батьківської культури – це не лише дзеркало народу, його самобутності, цінностей, звичаїв і традицій, розуміння суспільством конкретної епохи, особи, людських взаємин, але також і віддзеркалення майбутнього цього народу (А.Крячко).

Падіння престижу материнства і батьківства, згасання батьківської ініціативи, кардинальна зміна демографічної поведінки не можуть не викликати серйозної стурбованості і, як наслідок, стимулювати фокусування дослідницьких завдань на аналітиці й пошуку ефективних стратегій розвитку родинної культури поколінь.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз сутності і завдань формування родинної культури людини і суспільства, які постають із стратегічної мети виховання наступних поколінь.

Аналіз досліджень і публікацій... Загальні закономірності формування родинної культури поколінь, визначаються насамперед змістом складових частин цього поняття, що стосуються окремої особистості та всіх членів цієї малої соціальної групи. Дослідження видатних педагогів (Г.Ващенко, В.Зінковський, А.Макаренко, С.Русова, В.Сухомлинський, М.Стельмахович), вітчизняних (Т.Алексєєнко, Г.Бєвз, І.Бєх, В.Васютинський, Л.Ваховський, О.Вишневський, Л.Волинець, Т.Говорун, І.Зверєва, А.Капська, О.Киричук, О.Кікінежді, І.Козубовська, І.Комановський, О.Кононко, А.Конончук, В.Кравець, Т.Кравченко, Г.Лактіонова, Н.Лисенко, А.Марушкевич, Л.Орбан-Лембрик, Л.Орел, І.Пєша, В.Поліщук, В.Постовий, Ю.Руденко, Р.Скульський, О.Сухомлинська, В.Струманський, І.Трубавіна, С.Харченко та ін.) і зарубіжних (А.Адлер, Т.Андрєєва, Д.Бамрінд, Л.Бєрг-Кросс, В.Бойко, Л.Варга, Г.Вебер, І.Гребєнніков, В.Зацєпін, Р.Кемпбєлл, С.Ковальов, Л.Ковінько, Л.Кольбєрг, С.Лаптьонок, В.Ослон, А.Співакоська, В.Титарєнко, А.Харчєв, Б.Хєлінгєр, Г.Хомєнтаускас та ін.) вчених і конкретних практиків у різних регіонах нашої країни й світу заклали основу для виокремлення основних структурних елементів родинної культури особистості та сім'ї як малої соціальної групи суспільства.

Виклад основного матеріалу... Аналіз наукових підходів до трактування понять «родинна культура», «соціальна психолого-педагогічна культура батьків» показав відсутність їх однозначного трактування і необхідність їх обґрунтування з сучасних позицій.

На основі системно-синергетичного підходу у трактуванні особистісної інтегральної властивості, *родинну культуру* особистості визначаємо як окрему цілісну інтегральну властивість, що характеризується мірою сформованості суспільно-значущих родинних інтегративних якостей,

генетично заданих і соціально набутих у результаті функціонування циклів ціннісно-сміслової регуляції поведінки особи та зовнішніх родинних відносин, які проявляються в процесі спілкування та життєдіяльності людини.

Основними інтегративними якостями, які в сукупності складають родинну культуру особистості, є такі сукупні властивості людини (див. табл. 1):

Тут виділені нами жирним шрифтом чотири симптомокомплекси, що становлять надінтегративну суму їхніх складових. Виокремлені інтегративні якості в межах одного поєднання сумативно складають один із симптомокомплексів, але водночас ця сукупна інтегративна якість становить дещо більше, аніж суму інтегративних якостей, що входять до неї.

Таблиця 1

Симптомокомплекси якостей родинної культури людини

<p>1. Репродуктивність Родовідність, дітність Педагогічний потенціал Статева ідентичність Гендерна своєрідність Валеологічність Інтимність</p> <p>2. Духовність Демократичність Релігійність Моральність Громадянськість Правова компетентність Обрядна традиційність</p>	<p>3. Адаптивність Емпатійність Комунікативність Регулятивність Колективізм Міжсусідська толерантність Міжсімейна солідарність</p> <p>4. Рекреативність Господарність Підприємливість Економічність Душевна комфортність Екологічність Домашньо-побутова естетичність</p>
---	---

Згідно з розробленою нами системно-синергетичною моделлю процесу формування цілісної базової культури особистості, зміст родинної культури визначається науково обґрунтованою системою: а) біологічних, соціально-економічних і духовних потреб особистості, загальнокультурних і національних цінностей, рівня домагань і самооцінки особи, мотиваційно-смісловою сферою особистісної саморегуляції, які складають цілісне поєднання елементів механізму ціннісно-нормативної регуляції відповідної поведінки людини; б) певною сукупністю соціально значущих якостей; в) характерними видами особистісних відносин (до суспільства й держави, інших людей і самої себе, праці й відпочинку, природи і суспільних груп, тощо); г) системною спрямованістю вчинкових дій людини.

Розглядаючи сутнісні характеристики поняття «культура родинних взаємин» [1; 2; 3; 4; 5], проаналізуємо дотичні до нього визначення провідних дослідників цієї проблеми в Україні. Науковці лабораторії сімейного виховання Інституту проблем виховання АПН України до подібного визначення – *«педагогічна культура батьків»* відносять: складне інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності. Педагогічна культура батьків характеризується певною сумою (основним мінімумом) знань із психології, педагогіки, фізіології, гігієни тощо; вміннями та навичками, набутими в процесі виховання дітей та догляду за ними, здатністю синтезувати інформацію, що надходить із різних джерел, оволодівати методами сімейного виховання. Педагогічна культура батьків у різних життєвих ситуаціях може виявлятися в комплексі або окремих її складових. Основними параметрами педагогічної культури батьків, на думку укладачів словника, є: моральна, мовленнєва, комунікативна, дидактична, фізична, естетична, екологічна, економічна й правова культура, культура мислення, культура праці та культура поведінки [2, с.245-246].

У зв'язку з цим, автори розрізняють також визначення педагогічної культури молодих батьків, яка трактується як особистісна якість, що характеризується достатнім рівнем підготовки до виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї, уміннями застосовувати виховні засоби і прийоми в організації внутрішньо сімейної життєдіяльності. Особливості педагогічної культури молодих батьків зумовлюються рівнем розвитку суспільної свідомості, впливом специфічної молодіжної субкультури, умовами функціонування молодого сім'ї, відсутністю достатнього життєвого досвіду і досвіду виховання дітей [5, с.246].

На нашу думку, педагогічну культуру родинних вихователів необхідно трактувати значно ширше. Ми включаємо її до виховного потенціалу родини, серед компонентів якого виділяється комплекс виховних можливостей, якісних характеристик сім'ї, що безпосередньо впливають на процес родинного виховання (дослідники – А.Макаренко, В.Сухомлинський, М.Стельмахович, Т.Алексеев, І.Гребенніков, І.Комановський, А.Конончук, В.Костів, В.Постовий, В.Титаренко та ін.): *структура сім'ї* (за складом: нуклеарна, складна чи розширена; за основою відносин – повна,

неповна, повна змінена, сім'я з прийомними дітьми, опікунська; за кількістю дітей (однодітна, багатодітна); *рівень психолого-педагогічної культури батьків та інших вихователів* родини, їхня педагогічна компетентність; *батьківська позиція і стилі батьківсько-дитячих стосунків* у структурі внутрісімейних взаємин; суспільно-педагогічна спрямованість сім'ї; змістовність спілкування батьків і дітей у системі суб'єкт-суб'єктних відносин; родинні педагогічні звичаї й традиції народу; характер матеріально-побутових умов сім'ї [3, с.35].

Урівнюючи ці складові, які є однаково важливими для досягнення виховних результатів, підкреслимо значення окремих із них на різних етапах життєдіяльності родини. На нашу думку, *педагогічна культура батьків* (дослідники цієї проблеми – Т.Алексєєнко, І.Гребенніков, О.Зверєва, К.Наседкіна та ін.) – це складне інтегративне динамічне особистісне утворення, що визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності, індивідуалізована творча форма педагогічних стосунків, забезпечених високим рівнем мотивації (мотиваційний компонент), знаннями, уміннями й переконаннями (змістовий компонент), способами функціонування (конструктивний компонент) у розв'язанні завдань родинного виховання [3, с.44].

Тому, до складу педагогічної культури батьків включаємо наведені нижче якості загальної професійної педагогічної діяльності та специфічні знання, уміння й риси педагогічної культури родинного вихователя. Ці компоненти виступають основними показниками рівня сформованості педагогічної культури батьків, за якими дослідники виокремлюють методики діагностування цих якостей.

У загальних рисах уміння й навички, необхідні для майбутніх вихователів, виділені в п'ять груп: *гностичні, проєктувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні*. Так, комунікативні уміння включають: уміння відстоювати свою думку, не нав'язуючи її дітям; уміння керувати своїми емоціями і настроєм, делікатно ставитись до дітей у випадку можливих конфліктів; уміння розуміти психологічний стан дитини й створювати комфортний емоційний клімат; вміння викликати в дітей потребу й бажання спілкуватися з вихователем тощо.

Серед професійно значущих якостей майбутніх вихователів психологи й педагоги виділяють: здатність розуміти іншу людину, емоційні співчуття, співпереживання в процесі усвідомлення стану іншої людини; здатність переконувати людей; організаторські здібності; педагогічна етика і такт; здатність до творчої роботи, до діяльності, що забезпечує професійну самореалізацію особи; здатність швидко реагувати на педагогічні ситуації й гнучко поводитись у них; здатність передбачати результати своєї роботи тощо (дослідники – Ф.Гоноболін, Ю.Кулюткін, А.Маркова, Н.Островерхова, Р.Скульський, С.Харченко).

Педагогічну компетентність родинних вихователів складає низка таких психолого-педагогічних якостей: *педагогічна ерудиція* – широкий запас сучасних знань, які вихователь застосовує в розв'язанні конкретних завдань; *педагогічне цілепокладання* – потреба в обґрунтованому плануванні своєї праці й готовність до зміни плану у випадку необхідності; *педагогічне мислення* – виявлення зовні прихованих ознак і особливостей соціальної педагогічної ситуації; в ході їх порівняння й класифікації виявлення причинно-наслідкових зв'язків (як загальних закономірностей, так і цілісне охоплення конкретної ситуації); готовність до інноваційної діяльності у прийнятті педагогічних рішень, оволодіння її засобами; *педагогічна інтуїція* – специфічна здатність передбачати нахили, поведінку, вчинки дитини за певних умов у відповідному середовищі, прийняття рішень без розгорнутого усвідомленого аналізу; *педагогічна імпровізація* – знаходження нового, неочікуваного замислу й рішення («осяяння») та його негайне втілення; часто реалізується в процесі постійних педагогічних роздумів над продумуванням різних варіантів дії; *педагогічна спостережливість, увага* – розуміння вихователем суті за зовні незначними показниками, проникнення у внутрішній світ дитини за нюансами її поведінки; *емпатійність* – усвідомлення внутрішнього стану іншої людини («співвпочування»), співчуття й співпереживання іншому в цьому стані, співдія й співдопомога в реалізації конкретних справ; *педагогічний оптимізм* – оптимістична віра й надія в безмежні внутрішні сили дитини, резерви її можливостей; *педагогічна рефлексія* – передбачення себе в конкретній соціальній ситуації й обґрунтування рішення з урахуванням цього, а також, багатоступінчаста рефлексія з урахуванням уявлень дітей про вихователя на основі того, як вони усвідомлюють бачення вихователя про себе [3, с.45-46].

Розрізняємо *науково-теоретичну і практичну готовність* сучасних батьків до передачі родинної культури покоління. До першої відносимо: знання історії, традицій родинних стосунків, як свого народу й інших націй і народностей, так і місцевих звичаїв і традицій, сімейного укладу й історії розвитку своєї родини; усвідомлення ролі родини й сім'ї як важливого інституту соціалізації молодого покоління; *знання окремих соціально-психологічних аспектів діяльності сімейних груп*: а) ознайомлення з теорією малих груп як соціально-психологічною основою вивчення родинних стосунків; б) уміння розрізняти виховний потенціал повної сім'ї, знання особливостей формування

колективістських стосунків у сім'ї як малій соціальній групі; в) уміння характеризувати основні соціально-психологічні особливості родинних груп із порушеною структурою (чисельність поколінь, віковий склад, виховний потенціал, стадії життєвого циклу сім'ї), в тому числі, тенденції найближчого розвитку й переходу в інші типи сім'ї; г) бачення тенденцій розвитку сім'ї на шляху до формування родини-колективу; *оволодіння педагогічними основами діяльності сімейної групи*: а) усвідомлення виховного потенціалу сімейної групи; б) бачення основних шляхів реалізації виховних можливостей сім'ї; в) знання основних методів і прийомів виховної діяльності батьків та інших дорослих вихователів; *оволодіння основами педагогічної взаємодії з дітьми*: а) усвідомлення об'єктивної необхідності, мети й завдань організації суб'єкт-суб'єктних відносин; б) знання принципів та рівнів взаємодії, основних напрямів спільної діяльності; в) ознайомлення з досвідом взаємодії інших батьків зі своїми дітьми; *оволодіння методами вивчення дитини, умов її життєдіяльності й самореалізації*.

Практична готовність батьків до передачі виховного досвіду родини передбачає низку таких умінь: *наявність гностичних умінь*: а) адекватно оцінювати й аналізувати сучасне становище дитини, її соціальний статус, рівень самооцінки й домагань, прогнозувати її всебічний розвиток у конкретних реальних умовах; б) визначати індивідуальні особливості дитини, її інтереси, потреби, ціннісні орієнтації, міру соціальної активності; в) правильно визначати наявність соціальних установок, певних комплексів у дитини, сферу її мотиваційно-сміслової діяльності; *оволодіння уміннями проектувати*: а) визначати мету й завдання педагогічної взаємодії з дитиною; б) проектувати систему взаємодії з урахуванням подальших перспектив і можливих результатів; в) планувати здійснення спільних справ, розвиваючи взаємний інтерес; г) передбачати можливі труднощі й непередбачені ситуації в організації взаємодії з дитиною; *наявність конструктивних умінь*: а) прогнозувати з певною мірою ймовірності власні дії в процесі взаємодії; б) будувати конструктивні моделі (алгоритми) діалогічного спілкування, дискусії, брати ініціативу в свої руки; в) спрямовувати види діяльності, справи дитини, зберігаючи вільну творчу атмосферу та ініціаторство дітей; *наявність організаторських умінь*: а) розвивати ініціативу й самодіяльність дітей; б) творчо використовувати форми й методи роботи з дітьми; в) створювати передумови ініціаторства у співпраці з дитиною; г) організовувати власну діяльність, узагальнювати й систематизувати досвід взаємодії; *наявність комунікативних умінь*: а) відстоювати свою думку, не нав'язуючи її дітям у процесі взаємодії; б) управляти власними емоціями, настроєм, делікатно ставитись до дітей у випадку розв'язання суперечностей, можливих конфліктів; в) усвідомлювати внутрішній психологічний стан дитини і створювати комфортний емоційний клімат; г) користуватися тактичними принципами й прийомами методики контактної взаємодії.

Психолого-педагогічна компетентність батьків передбачає: знання вікової психології, фізіології та гігієни праці дітей різного віку; оволодіння методикою виховної діяльності; усвідомлення процесу ненав'язливого включення дітей у різноманітні види специфічних відносин життєдіяльності; *уміння створювати творчі виховні соціальні ситуації формування й розвитку особистості*: а) ситуації виникнення творчого процесу (зіткнення з новим, постановка та розв'язання ситуативних проблем, завдань, цілей різнобічного життя дітей; б) евристичні ситуації (синтез нових знань, висування й розробка нових ідей, творчих задумів, моделювання творчого виховного процесу); в) ситуації критики і втілення наслідків творчої виховної діяльності.

Звичайно, рівень педагогічної культури батьків настільки важлива складова виховного потенціалу сучасної родини, що для його підвищення необхідно спрямувати комплекс суспільних умов і завдань. Якщо колишня родина впродовж поколінь передавала педагогічну мудрість батьків, і це відбувалося в природних умовах життєдіяльності багатопокілінної родини, то сьогодні, на жаль, таких можливостей немає. Ми не можемо також повернутися до старої системи заорганізованого, заформалізованого педагогічного всеобучу батьків, що запроваджувався за радянських часів, дуже мало присвяченого власне підвищенню рівня педагогічної культури батьків [3, с.49-50].

Тому сьогодні надзвичайно важливим постає усвідомлення всіма причетними особами й членами суспільних інституцій закономірностей формування основ родинної культури особистості, що визначається такими стратегічними завданнями.

Першою групою завдань є усвідомлення батьками та іншими вихователями особливостей функціонування механізму ціннісно-нормативної регуляції вчинкової діяльності дитини. Важливими аспектами тут постають: 1) створення батьками за допомогою суспільства *умов добродійного суспільного блага для задоволення й формування особистісних потреб дитини* (фізіологічних – статевої потреби, потреб у повітрі, воді, їжі, теплі, сні, відпочинку, лактації, уринуванні, дефекації тощо; *соціальних* – потреби в емоційному контакті з рідними, спілкування з близькими, друзями; поваги, визнання серед ровесників, у гуртах, групах; отримання ситуації досягнення, успіху, автономії, внутрішньої свободи, потреби в самоактуалізації; *економічних* –

потреби в одязі, повноцінному харчуванні, у житлі, добротних матеріально-побутових умовах тощо; *духовних* – спілкування з Богом, когнітивні та естетичні потреби, потреби в креативності, творчості й т. ін.; 2) передача досвіду членами родини, оточенням і суспільством *ідеалів і взірців* культури різнобічної поведінки й засвоєння дитиною *норм і правил* добродійної діяльності; 3) утвердження *ціннісних орієнтацій і переконань*, інтеріоризація моральних та інших цінностей у внутрішню спонуку, готовність добродійної діяльності в самостійному автентичному мотиваційному виборі; 4) вправління в зіставленні, дихотомії ціннісно-орієнтаційної основи відповідної культури особистості: антиномій Любові й ненависті – в родинній культурі, Добра і зла – в моральній, Закону й беззаконня – в правовій, Справедливості й несправедливості – в громадянській, Віри й невіри – в релігійній, та в інших, більш як 200 таких інтегральних властивостей загальної культури людини; 5) досягнення відповідного рівня *домагань* і адекватної *самооцінки* дитини в ситуативних відношеннях; 6) формування усвідомленого зіставлення мотиваційного вибору в здійсненні окремої (родинної, моральної, іншої) *дії-відношення*, що є результатом циклу функціонування механізму ціннісно-нормативної регуляції певної (родинної, моральної, іншої) поведінки особистості; 7) корекція проявів неусвідомленої дії установок, комплексів у ситуаціях *зовнішнього і внутрішнього стимулювання*; 8) вибір і дотримання однієї стратегічно-тактичної, найбільш ефективної моделі поведінки.

Наголошуємо, що в основі ціннісного самовизначення вчинкової діяльності людини у цілісній системі родинної культури (в процесі потрапляння особи в систему ситуативних спеціально зорганізованих чи спонтанних відношень) лежить дихотомія, зіставлення і здійснення циклів ціннісно-сислової регуляції родинних дій-ставлень через такі антиномії, як Любов і Ненависть.

Тільки істинна Любов з її безпосереднім баченням в іншій людині її «богоподобі» веде до справжнього розуміння родинних відносин особистості, а отже, до досягнення духовного сопричастя осіб – членів сім'ї, єдності родини. Не можна любити людство і людину *взагалі*, можна любити лише окрему, індивідуальну людину в усій конкретності її образу. Любов є радісним прийняттям і благословінням усього живого і сущого, відчуттям його божественного смислу.

Соціальні очікування, ідеали, норми, звичаї та ритуали двох чи кількох поколінь, а потім спорідненість двох батьківських сімей присутні у психологічному просторі новоутвореної спільності. Зокрема, Т. Димнова розглядає сім'ю як самовідтворювану функціональну систему, яка програмує для наступних своїх поколінь, установки, цінності, моделі поведінки (1988). Чим жорсткіша модель батьківської родини у підсвідомості кожного з партнерів, тим важче побудувати спільну.

Другу групу завдань складають: 1) включення дитини в систему різнобічних відносин спілкування й життєдіяльності родини для переймання соціального досвіду і засвоєння адекватних ролей чоловіка/дружини, матері/батька, дочки/сина тощо з метою повноцінного самовираження своїх потенційних можливостей сім'янина у взаємозв'язку зі своїми професійними чи іншими інтегральними особистісними властивостями; 2) педагогічно-доцільний відбір системи ігрових, комунікаційних, інтелектуальних, трудових, навчальних, творчих, мистецьких, спортивних тощо видів діяльності для забезпечення умов усебічного розвитку системних інтегративних якостей родинної культури особистості; 3) вправління й утвердження в системі ситуативних відношень дитини доброзичливого, позитивно налаштованого ставлення; нейтралізація індиферентного й зведення до мінімуму негативного ставлення дитини до відповідних об'єктів і суб'єктів відносин.

Третю групу завдань полягає у: 1) формуванні різнобічних соціально-значущих інтегративних якостей родинної культури особистості; 2) урахуванні особливостей формування певних якостей у зіставленні з відповідними відносинами за принципом діади – відношення-якість; 3) розвитку позитивної домінанти у спектрі специфічних проявів своєрідності особистості, 4) підтягування «западаючих ланок» у цілісній системі інтегративних якостей особистості.

Четверту групу завдань формування родинної культури та родинного виховання складають: 1) формування системних якостей другого порядку – відповідної *спрямованості* особистісних відношень і якостей; 2) відбір найбільш ефективної системи взаємодії *процесів інтеріоризації – екстеріоризації*, постійної амплітуди руху зовнішнього і внутрішнього (наприклад, у родинній культурі – це *емоційна теплота і близькість* чи *холодність і ворожа відчуженість*; у моральній культурі – це *егоїстично-індивідуалістична* (егоїст та індивідуаліст) чи *суспільно-колективістична* (колективіст і альтруїст) *спрямованість* моральних відносин і якостей); 3) знаходження особою своєї *природної* сфери відповідного (родинного, морального, іншого) самовизначення.

Висновки і перспективи подальших розвідок... Таким чином, формування родинної культури молодого покоління вважаємо архіважливим завданням сучасного цивілізованого світу і трактуємо його як один із найважливіших синергетичних законів у розвитку загальної базової

культури особистості: *родинна культура* людини характеризується мірою і є результатом сформованості суспільно-значущих інтегративних якостей (*репродуктивності* – родовідності, дітності, педагогічного потенціалу, статевої ідентичності, гендерної своєрідності, валеологічності, інтимності; *духовності* – демократичності, релігійності, моральності, громадянськості, правової компетентності, обрядної традиційності; *адаптивності* – емпатійності, комунікативності, регулятивності, колективізму, міжсусідської толерантності, міжсімейної солідарності; *рекреативності* – господарності, підприємливісті, економічності, душевної комфортності, екологічності, домашньо-побутової естетичності), генетично заданих і соціально набутих у результаті функціонування механізму внутрішньої ціннісно-сміслової регуляції родинної поведінки та зовнішніх родинних відносин особистості у процесі її життєдіяльності та самореалізації.

Перспективу подальших досліджень в означеному контексті вбачаємо в уточненні складових компонентів виділених інтегративних якостей родинної культури особистості, з'ясуванні їх функціонального взаємозв'язку.

Список використаних джерел і літератури:

1. Андреева Т. Психология семьи : учеб. пособие / Т. Андреева. – СПб. : Речь, 2007. – 384 с.
2. Капська А. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посіб. / Капська А., Пеша І. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 232 с.
3. Ковбас Б. Родинна педагогіка : у 3-х т. / Ковбас Б., Костів В. // Т.2. Основи родинного виховання. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, 2006. – 288 с.
4. Костів В. Формування основ родинної культури – невідкладне завдання сучасного цивілізованого суспільства / В. Костів // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ : ВДВ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – С. 41–49.
5. Педагогічний словник для молодих батьків / відп. ред. В. Поставий. – К. : ДЦССМ, 2002. – 348 с.

Анотація

В.І.Костів

Возобновление культуры семейства поколений – основа преодоления современного кризиса семейных отношений

В статье раскрываются проблемы возобновления семейной культуры поколений в современных условиях обострения кризиса семьи, очерчиваются структурные компоненты этого интегрального свойства, пути формирования семейной культуры личности на современном этапе.

Ключевые слова: культура семейства, структура семейственной культуры личности, качества семейственной культуры личности, педагогическая культура родителей, формирования основ семейственной культуры личности.

Summary

V.I.Kostiv

Proceeding of Family of Generations is the Basis of Overcoming of Modern Family Relations Crisis

The article deals with the problem of proceeding of family culture of generations under the conditions of intensifying of modern crisis in family. Structural components of this integral property, the ways of forming of family culture of personality at the current period of time are outlined.

Key words: family culture, structure of family culture of personality, quality of family culture of personality, pedagogical culture of parents, basis forming of family culture of personality.

Дата надходження статті: «30» вересня 2012 р.

УДК: 37.033 «19»

Н.С.КРАВЕЦЬ,
асистент

(м.Івано-Франківськ)

Організаційні аспекти реалізації екологічного виховання у навчально-виховному процесі дошкільних закладів України 90-ті рр. ХХ ст.

У статті проаналізовано погляди вчених на проблему організації екологічного виховання у дошкільних закладах України 90-ті роки ХХ століття; а також розкрито сутність понять «дослід», «експеримент», «пошуково-дослідницька діяльність».

Ключові слова: екологічне виховання, навчально-виховний процес, пошуково-дослідницька діяльність, дослід, експеримент.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Специфіка екологічного виховання в дошкільних закладах України полягає в тому, що успішне вирішення його проблем не вичерпується доробком лише сучасної дошкільної педагогіки та суміжних з нею наук про дитину. Взаємовплив, взаємопроникнення, взаємозалежність фактично кожного завдання та шляхів його розв'язання сьогодні простежується у контексті з практикою діяльності вихователів за всі роки з часу актуалізації екологічного виховання як проблеми педагогічної. Дошкільна освіта покликана